

SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA STATULUI DAC DE LA BUREBISTA LA DECEBAL REFLECTAT ÎN CERCETAREA ARHEOLOGICĂ HUNEDOREANĂ*

OCTAVIAN FLOCA

Istoriografia antichității, cu precădere cea greco-romană, consemnează, sporadic, viața și unele fapte strălucite din existența strămoșilor noștri geto-daci, popor care de la începuturile sale s-a bucurat în conștiința lumii antice de o admirație și un renume pe care și-l crease și pe care îl merita.

Cercetările arheologice din țara noastră, sprijinite material și moral și îndrumate de Partidul Comunist Român și de organele de stat, au luat în anii socialismului o dezvoltare deosebită. Munca neobosită, metodele noi de cercetare, de înțelegere și de interpretare a fenomenelor social-politice, au dus nu numai la completarea cu noi date a izvoarelor antice, ci și la dezlegarea științifică a numeroase probleme mai puțin sesizate și insuficient lămurite în trecut, dar deosebit de importante, legate de procesul de transformare a societății de pe teritoriul de astăzi al României.

În lungul șir al acestor probleme se situa cu acuitate și problema gradului de dezvoltare a societății geto-dacice, a prezenței în sînul acestei societăți a unei organizații social politice superioare.

Lucrările pe teren efectuate pe teritoriul Hunedoarei în curs de mai bine de 30 ani, ne permit în prezent să urmărim, cu totul intuitiv, lungul proces de transformare materială și spirituală a societății dace, începînd din îndepărtările epoci ale orînduirii comunei primitive și pînă la cucerirea romană, punîndu-se în față o colectivitate în plin progres, maturizată pentru orînduirea de clasă, pentru organizarea statală. Astfel Burebista, marele unificator, care încheagă, în jurul anului 70 î.e.n., societatea geto-dacă într-un extins și puternic stat centralizat și independent, ca și ultimul rege al dacilor, Decebal — acela care s-a jertfit pentru apărarea acestei independențe și integrități — au înscris una din cele mai strălucite pagini din istoria milenară a pămîntului românesc.

Deși istoriografia antichității ne furnizează prea puține date privitoare la începuturile alcătuirii și existenței statului geto-dac, totuși aceste știri — cum ar fi, bunăoară, cele transmise de istoricul *Strabon*, de monumentul epigrafic al lui *Acornion* din orașul *Dionysopolis* (Balcic), sau alte izvoare ale antichității, — puse de acord și completate cu cele de ordin arheologic, epigrafic etc. ne permit să ne facem astăzi o imagine clară asupra existenței unei formații statale la geto-dacii din spațiul carpato-danubian, în timpul cuprins între cei doi mari exponenți ai neamului lor, Burebista și Decebal, conducători cu alese virtuți politice, diplomatice și militare.

* Comunicare ținută la Deva în cadrul sesiunii științifice cu tema: „Ținutul hunedorean loc de geneză, organizare și dezvoltare a primului stat dac centralizat și independent condus de Burebista“, în zilele de 9—10 mai 1980.

Strabon, marele istoric al antichității, și oarecum contemporan cu Burebista, menționează: „Ajungînd în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese getul Burebista l-a înălțat atît de mult prin exerciții, abțineri de la vin și ascultare față de porunci încît, în cîțiva ani, a făcut un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani¹. Același lucru rezultă și din inscripția de la Dionysopolis², care califică pe Burebista „cel dintîi și mai puternic dintre toții regii care au domnit vreodată peste Tracia, stăpîn și al ținuturilor din stînga și din dreapta Dunării⁴”.

Opera cea mai importantă înfăptuită de Burebista este fără îndoială unirea triburilor geto-dace într-o organizație de tip superior luînd naștere astfel în istoria multimilenată a acestui popor acum 2050 de ani statul centralizat independent daco-get, organizație social-politică pe care mai bine de două milenii au îndepărtat-o de făurirea, prin voința poporului, la 1918, la Alba Iulia, a statului național român. E de reținut aci că este atestat arheologic că limitele statului geto-dac al lui Burebista, pe fundalul căruia s-a creat Statul național unitar român, pe cîmpul lui Horea de la Alba Iulia, acum șase decenii, a depășit cu mult teritoriul geografic pe care trăim noi astăzi, căci stăpînirea lui Burebista se întindea spre vest pînă la Dunărea de mijloc, învecinîndu-se cu germanii, spre nord pînă la Carpații Păduroși, spre sud pînă la Haemus (Balcanii de azi), iar spre răsărit hotarul îl forma *Pontus Euxinus* (Marea Neagră) și Nistrul³.

Dar lungă și frămîntarea noastră istorie străbună nu este lipsită nici de alți eroi și personalități de seamă care și-au închinat viața, întreaga lor energie, poporului din care s-au născut și nu au pregetat să întîmpine cu vitejie jertfa de sine pentru apărarea pămîntului strămoșesc, a integrității și independenței statului în fruntea căruia se aflau. În rîndul acestora se situează cu prioritate viteazul rege dac Decebal, personajul istoriei noastre ancestrale, făcînd parte din substratul pe care s-a altoit poporul român. Și pentru a ilustra care a fost viziunea lumii antice asupra acestui ultim și cel mai mare rege al băștinașilor daci, e suficient să scoatem în evidență caracterizarea pe care i-o face celebrul istoric al lumii vechi *Cassius Dio*: „Priceput în ale războiului și iscusit la faptă, știind cînd să năvălească și cînd să se retragă la timp, meșter în a întinde curse, viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrîngere, pentru care lucru el a fost mult timp pentru romani un puternic de temut⁴”.

Dacă relatări ale istoricilor antichității, sau unele scene de pe columna lui Traian⁵ precum și alte izvoare, arată că societatea dacă de pe timpul lui Burebista și Decebal ajunsese la o organizare statală, cerce-

¹ Strabon, *Geografia*, VII, 3, II.

² *Inscriptiones Graecae în Bulgaria repartae*, I—IV, ed. G. Mihailov, Sofia, 1956.

³ Strabon, *loc. cit.*: C. Daicoviciu, *Le politique etrangere des „rois“ daces*, în *Dacica*, 1969, p. 131.

⁴ Dio Cassius, *Istoria Română*, LXVII, 6, 1.

⁵ Constantin și Hadrian Daicoviciu, *Columna lui Traian*, 1966, p. 1—67.

tarea arheologică confirmă, lămurește și adâncește stadiul înaintat pe care îl atinsese societatea respectivă.

Rezultatul săpăturilor arheologice sistematice și, în primul rând, cele desfășurate pe teritoriul hunedorean — conduse de regretatul *academician Constantin Daicoviciu* — nu numai că ne confirmă existența unei formațiuni statale la daci în perioada Burebista — Decebal, ci ele aruncă o vie lumină asupra caracteristicilor sale din cele două veacuri de dinaintea cuceririi romane. Ele demonstrează pe deplin că nașterea statului dac centralizat și independent a fost rezultatul condițiilor dezvoltării vieții materiale a unei închegate stări sociale și politice ale societății timpului și, într-o măsură oarecare, și a unor factori politici externi, unirea triburilor geto-dace în fața unui pericol extern, cu prioritate în fața celui roman⁶.

În consolidarea puterii centrale și a statului un rol de luat în seamă a avut desigur și forța ideologică a vremii din sinul societății, religia, factor pe care clasele conducătoare nu au neglijat-o ci a pus-o în slujba intereselor proprii.

Asupra acestor factori — care consolidează și mină societatea de pe întregul teritoriu locuit de geto-daci la o formație superioară de organizare politică, la cea statală, depășind pe cea tribală — aruncă lumină mărturiile arheologice de necontestat, descoperite pe întinsul teritoriu al țării și, în special, pe străvechile meleaguri, încărcate de istorie, ale Hunedorei.

Un factor evident al dezvoltării și evoluției societății, aci în discuție, o constituie schimburile mari intervenite în relațiile de producție și adâncirea stratificării sociale.

Efectuarea unor construcții geniale și de mari proporții răspindite pe un întins spațiu geografic⁷ — cetăți de apărare, turnuri de observație și de control, valuri de pământ, platforme de luptă, monumente de cult⁸ ș.a. — ridicate pe culmi de dealuri din uriașe blocuri de piatră cărate din valea Streiului (Măgura Călanului) pînă în vîrf de munte, unele zidite la înălțimi ce depășesc 800—1200 de metri, cum sînt cele din munții Sebeșului sau ai Orăștiei (Grădiștea de Munte⁹, Blidaru¹⁰, Fetele Albe¹¹, Bănița¹² ș.a.). E de subliniat cu tărie, în această ordine de idei, că la unele din cercetările de la aceste obiective arheologice au fost sesizate mai multe faze de construcție suprapuse, vestigii care preced epoca lui Decebal, îndrumînd spre timpurile lui Burebista.

⁶ C. Daicoviciu, *Dacii în Munții Orăștiei și începuturile statului sclavagist dac*, în *Studii și cercetări științifice Cluj*, 1950, t. 1, fasc. 2, p. 111—124; C. Daicoviciu, *La problème de l'état et de la culture des Daces à la lumière des nouvelles recherches*, în *Bibliotheca Classica Orientalis*, Berlin, 1956, 3, col. 185—186; C. Daicoviciu, *Noi contribuții la problema statului dac*, în *Dacica*, 1969, p. 50—63.

⁷ C. Daicoviciu, *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, 1951.

⁸ C. Daicoviciu, *Sistemi e tecnica di costruzione militare e civile presso Daci nella Transilvania*, în *Dacica*, 1969, p. 101—105.

⁹ Constantin și Hadrian Daicoviciu, *Sarmizegetusa. Cetăți și așezări dacice în Munții Orăștiei*, 1960, 40, p. (29 fig., 4 pl.).

¹⁰ Idem, p. 22—24.

¹¹ H. Daicoviciu și I. Glodaru, în *Acta MN*, 6, 1969, p. 456—475.

¹² Oct. Floca, *Bănița, în Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, 1966, p. 23—33.

În tot cazul aceste ziduri presupun în perioada Burebista — Decebal nu numai o puternică bază economică și politică ci și o evidentă stratificație socială. Aceste grandioase realizări confirmă în același timp remarca lui Tacitus „*castele așezate în munți prăpăstioși*“, a lui Cassius Dio „*munți întăriți cu ziduri*“, ca și pe cea a lui Florus „*Daci montibus inhaerent*“ (Dacii trăiau nedespărțiți de munți).

Asemenea mari construcții, ca cele aduse la lumină pe teritoriul hunedorean, nu puteau fi realizate în absența unui mare număr de sclavi și a unei populații aservite. Stăpîni de sclavi și sclavi! Iată două categorii diferite în societatea dacă, și odată cu acestea, desigur, și antagonismul de clasă.

Așadar progresul forțelor și relațiilor de producție, dezvoltarea economică, aduc după sine adîncirea stratificației sociale în societatea dacă, în statul dac. Dacă sclavajul la daci nu a avut, eventual forma „clasică“ a celui contemporan greco-roman, de pildă, el este totuși prezent și nimic nu ne face să nu considerăm că ne aflăm în fața unei organizații politice statale sclavagiste, cu prezența unui mare număr de sclavi recrutați în primul rînd din captivii de război, dar și pe alte căi. Sînt elemente umane care au contribuit prin munca lor la înălțarea atîtor monumente transmise nouă peste veacuri.

Factor important de dezvoltare în viața materială și spirituală pe teritoriul daco-get, sesizat în cercetarea arheologică, prin vestigiile concrete, aduse la lumină prin săpături arheologice, este și cel al prezenței *meșteșugurilor* cu variatele sale ramuri. E de relevat aici *extragerea și prelucrarea fierului* cu numeroasele sale produse finite (folosirea fierului de plug, a coasei, secerii din fier etc.), *olăritul*, de astă dată cu cunoașterea și întrebuițarea roții olarului, lucrările de *dulgherie*, *zidăritul* ca și *agricultura* pe suprafețele lucrate în comun sau pe mici proprietăți private.

Progresul forțelor de producție, a relațiilor de schimb și a producției interne mereu sporite, au contribuit la amplificarea obținerii mărfurilor și, implicit, la noi relații de schimb mult lărgite (relații avînd la bază moneda) și, în același timp, la nașterea unei noi categorii sociale, aceea a *negustorilor*, fapt deosebit de important, cari folosind moneda ca instrument de schimb în locul celui în natură, obțin un mijloc mai practic și mai ușor în plasarea surplusului de produse.

E de remarcat că dacii sînt primii locuitori ai pămîntului țării noastre — „oamenii pămîntului“¹³, sau „strămoșii înainte de romani“¹⁴, cum îi numește marele Iorga — care bat și folosesc *monedă* proprie, după cum sînt, de altfel, și primi care cunosc scrisul, sesizat pe mai multe vestigii la *Sarmizegetusa Regia*, și care chiar dacă nu a avut o extindere de masă, el a existat totuși.

Societatea dacă și statul dac al acestor vremuri are în frunte un rege, moștenind din tată în fiu tronul. E vorba de un regim monarhic.

¹³ N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. II, *Oamenii pămîntului* (pînă la anul 1000), 1936.

¹⁴ Idem, *Istoria Românilor*, vol. I, partea I-a. *Strămoșii înainte de romani*, 1936.

Burebista era fiul unui alt rege; ne-o dovedește textul epigrafic din *Dionysopolis*, după cum Decebal este fiul lui Scorilo, așa cum atestă faimoasa inscripție de pe vasul de cult descoperit în cetatea de scaun a regilor daci de la *Sarmizegetusa Regia*.¹⁵

Acești regi, Burebista și în special Decebal, dispuneau de o serie de cetăți în spațiul geografic de azi al Hunedoarei, cetăți și turnuri de observație și de control care adăposteau numeroase și puternice garnizoane. Specificăm doar pe cele cercetate arheologic: Sarmizegetusa¹⁶, Costești¹⁷, Blidaru¹⁸, Fetele Albe¹⁹, Piatra Roșie²⁰, Bănița²¹, Cozia²², Cimpuri Surduc²³, Deva²⁴ etc. Însăși capitala regatului dac a fost în aceste vremuri în munții Orăștiei, la Grădiștea Muncelului, *Sarmizegetusa ton Basileion*. Și chiar dacă sediul lui Burebista a putut fi un timp oarecare la *Argedava*, la Popești pe Argeș (menționată în decretul dat în cinstea lui Acornion la *Dionysopolis*), cum încearcă să considere unii arheologi ca fiind reședință a lui Burebista²⁵, faptul nu deranjează, și nu exclude nicidecum, prezența marelui unificator într-o vreme la Sarmizegetusa, el fiind socotit, de fapt, și pe drept, unul din ctitorii mărețelor lucrări din munții Orăștiei.

Aceste realități, expuse cu totul succint, sesizate prin săpături arheologice hunedorene, ne permit să ne facem o icoană justă despre dezvoltarea societății geto-dace în cele două veacuri premergătoare cuceririi romane. Acest curs al vieții de independență al străbunilor noștri autohtoni, în plină și maximă dezvoltare, este stăvilit apoi, cu toată împotrivirea lor dirză și eroică, de cucerirea romană, în urma celor două lungi războaie, și uriașe confruntări, dintre oștile regelui dac Decebal și cele ale împăratului roman Traian. Cu aceasta ființa statului dac dispăre ca alcătuire politică, iar acvilele romane înfipte în teritoriul cucerit, vor continua, mai bine de un veac și jumătate (106—271). Prin aceasta o nouă eră se deschide în istoria patriei noastre, eveniment cu multe semnificații în etnogeneza poporului român.

Și, ca încheiere, considerăm că e potrivit să arătăm că explicarea justă, științifică, a tuturor problemelor legate pe de o parte de existența

¹⁵ Constantin și Hadrian Daicoviciu, *op. cit.*, p. 30, fig. 26.

¹⁶ *Idem, op. cit.*, p. 29—36; D. M. Teodorescu, *Cetatea dacă de la Grădiștea Muncelului*, în *ACMIT*, 1930—1931, p. 45—55.

¹⁷ D. M. Teodorescu, *Cetatea dacă de la Costești*, în *ACMIT*, 1929, p. 265—296.

¹⁸ C. și H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 22—24.

¹⁹ H. Daicoviciu și I. Glodariu, în *ActaMN*, VI, 1969, p. 456—473.

²⁰ C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, 1954.

²¹ Oct. Floca, *Bănița, în Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, 1966, p. 23—33.

²² M. Valea și L. Marghitan, *Așezarea dacică de la Cozia — Deva*, în *Sargetia*, VI, 1969, 47—53.

²³ M. Valea și L. Marghitan, *Așezarea dacică de la Cimpuri — Surduc, Sargetia*, IV, p. 65—72.

²⁴ Oct. Floca, *Urme dacice pe dealul cetății Deva*, în *Omagiu lui C. Daicoviciu*, 1960, p. 205—213.

²⁵ R. Vulpe, în *Omagiu lui C. Daicoviciu*, 1960, p. 557; N. Gostar, în „Anuarul Univ. Iași”, 16, 1970, p. 65; C. Daicoviciu, *Noi contribuții la problema statului dac*, în *Dacica*, 1969, p. 55 sqq. Monumentul epigrafic în: *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*, I—IV, ed. G. Mihailov, Sofia, 1956.

deîntotdeauna al băștinașilor geto-daci și al nostru, al celor de azi, pe pământul binecuvîntat al patriei, de alta a constituirii în sinul societății strămoșilor a primului stat independent, sînt împrejurări care aduc după sine cunoașterea gradului de dezvoltare material și spiritual al înaintașilor, premiză importantă în explicarea tuturor fenomenelor istorice ulterioare. Căci s-au înscris în paginile de istorie ale acestor vechi plaiuri românești evenimente și epoci legate de trecutul de muncă și de luptă al poporului, figuri luminoase de cărturari, personalități istorice și eroi, vestigii ale trecutului și monumente de cultură materială, înfăptuite prin priceperea și vrednicia maselor, de-a lungul diferitelor orînduiri sociale. Și odată cu sfîrșitul eroic al lui Decebal, începe și continuă, eroic, marea epopée a neamului nostru, și de la Tapae și Posada la Vaslui, de la Horea, Cloșca și Crișan la Avram Iancu, de la 1877—1878 la 1918 și pînă la marea act al revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă, condusă de comuniști, nu se înșiruie decît fapte de sublimă epopée, pentru cucerirea și păstrarea libertății, pentru independență și promovarea nestăvilită a progresului.

DES CONSIDERATIONS SUR L'ÉTAT DACE DE BUREBISTA A DECEBAL
QUI SE RÉFLÈTENT DANS LES RECHERCHES SCIENTIFIQUES
ARCHÉOLOGIQUES DE HUNEDOARA.

Résumé

Les recherches scientifiques d'archéologie de la Roumanie ont connu dans les années du socialisme un exceptionnel développement. Le travail infatigué, les nouvelles méthodes de recherche scientifique, de comprendre et d'interprétation des phénomènes social-politiques, ont mené vers une solution scientifique de nombreux problèmes qui n'ont pas été édifîés dans le passé historique, mais très importants et qui sont liés de ce procès de transformations de la société sur le territoire d'aujourd'hui du pays. Parmi ces problèmes on trouvait le problème du développement de la société geto-dace, la présence dans l'intérieur de cette société, d'une organisation social-politique supérieure.

De l'écriture des historiens de l'antiquité, par exemple celles de l'historien et géographe Strabon, par le monument épigraphique d'*Acornion* de la ville *Dionysopolis*, quelques scènes de la Colonne Trajane et les autres, on constate que la société du temps de Burebista à Decebal était arrivée à une organisation de l'État, mais les recherches scientifiques d'archéologie élucident le degré que cette société l'avait eu. Les vestiges archéologiques, particulièrement du territoire de Hunedoara, nous attestent l'existence d'une formation de l'État des geto-daces dans la période de Burebista—Decebal et elles élucident ses caractéristiques dans les deux siècles avant de la conquête romaine. Elles démontrent que la naissance de l'État dace centralisé et indépendant a été le résultat des conditions du développement de la vie matérielle, d'une solide état social et politique de la société du temps, et aussi des facteurs politiques extérieurs: l'union des tribus devant d'un danger extérieur et surtout devant le danger romain.

La réalisation des constructions génielles et de grandes proportions, répandue sur un grand espace géographique (les cités, les tours d'observation et de contrôle, des fortifications de défense, des plateformes de lutte, des monuments de culte etc., dressé sur les sommets de collines, de très grands blocs de pierre) elles supposent dans l'époque de Burebista—Decebal non seulement une puissante base économique et politique, mais une évidente stratification sociale, en confirmant, en même temps, l'observation de *Tacitus* „des châteaux installés dans les mon-

tagnes abruptes“, l'observation de *Cassius Dio* „des montagnes fortifiés avec les murs“, ou celle de *Florus* „Daci montibus inhaerent“.

Ces constructions, comme celles découvertes sur le territoire de Hunedoara, on ne pouvaient pas obtenues dans l'absence d'un grand nombre des esclaves. Si aux daces l'esclavage n'avait pas la forme classique de celui contemporaine greco-romain, il est présent, contribuant à la construction des monuments qui nous ont été transmis.

Un important facteur du développement de la vie matérielle et spirituelle sur le territoire geto-dace, remarqué par la recherche scientifique archéologique c'est aussi la présence des métiers avec ses variés branches. On peut rappeler l'extraction et la transformation du fer avec ses nombreux produits finis, (l'utilité du fer de charrue, de la faux, de la faucille etc.) l'art du potier maintenant avec la connaissance et l'utilité de la roue du potier, les travaux de charpenterie, de la maçonnerie aussi que l'agriculture sur les territoires travaillés en collectif ou sur les petits propriétés privés.

Le progrès des forces de production, des relations d'échange et de la production intérieure augmenté, ont contribué à l'amplification d'obtenir des marchandises et aux nouvelles relations d'échange plus larges, des relations qui ont à la base la monnaie et en même temps ont contribué à la naissance d'une nouvelle catégorie sociale celle des négociants, le fait très important, en utilisant la monnaie comme l'instrument d'échange au lieu de celui dans la nature.

Il faut souligner que les geto-daces sont les premiers habitants du territoire d'aujourd'hui de la Roumanie qui font et utilisent la monnaie nouvelle propre, aussi comme ils sont les premiers qui connaissent l'écriture.

La société dace et l'État dace de ce temps a, à la tête, un roi qui hérité d'en père en fils le trône. Burebista c'est le fils d'un autre roi, nous le démontre le text épigraphique de Dionysopolis, comme Decebal c'est le fils de Scorilo, comme nous montre l'inscription qui se trouve sur le vase de culte découvert à Sarmizegetusa Regia.

Ce cours de la vie libre des autochtones daces est, interrompu, puis, par la conquête romaine après les deux guerres d'entre le roi dace Decebal et l'empereur romain Trajan. Par ce fait une nouvelle époque on ouvre dans l'histoire de la terre de la Roumanie actuelle, l'événement avec beaucoup de significations dans l'ethnogenèse du peuple roumain.